

Етнополітологія та етнодержавознавство

УДК 323.21

ББК 66.5

ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ ВЧЕНИХ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

М. М. Гон

*Рівненський державний гуманітарний університет;
вул. С. Бандери, буд. 12, м. Рівне, 33027;
тел. +380 (3622) 26-94-20; e-mail: gon_66@mail.ru*

У статті визначені основні дослідницькі вектори, що сформувалися в російській та українській етнополітології наприкінці 1980-х – у першій половині 1990-х рр. Автор інтерпретує цей період таким, коли відбувалося становлення етнополітології в двох суверенних державах, визначає основні тематичні напрями досліджень, котрі сформувалися в той час, наводить окремі праці, що з'явилися в двох державах у зазначений період.

Ключові слова: “свої” й “чужі”, міжетнічна взаємодія, етнічна меншіна, дослідження.

Взаємодія “іншостей” є об'єктивною для будь-якого гетерогенного суспільства, адже етнічна й конфесійна строкатість віддавна є нормою для більшості держав сучасного світу. Інтераціоналізм “своїх” і “чужих”, враховуючи сучасні міграційні процеси, не втрачатиме своєї суспільної актуальності і в подальшому. Принаймні, можна без особливого ризику прогнозувати те, що із зростанням економічного потенціалу України присутність “чужих” у ній (зокрема, вихідців з країн Азії та Північної Африки) невпинно зростатиме. Такий статус-кво вже очевидний у сучасних мегаполісах України і є своєрідною “матрицею” для прогнозування подальшого перебігу подій.

Імовірно збільшення чисельності “чужих” в Україні актуалізує завдання осмислення перспективи взаємодії “іншостей”. Водночас актуальною, на наш погляд, є й інша задача: відтворення процесу зародження й поступового усталення вивчення інтераціоналізму “ми” й “вони” вче-

ними України й Росії. Саме це завдання намагаємося реалізувати в даній розвідці. При цьому свідомо обмежуємо хронологічні рамки даного експерименту умовно визначеним десятиліттям: з початку національного відродження на теренах колишнього СРСР і, приблизно, до середини 1990-х рр. – час, коли відбулося становлення етнополітології у вітчизняній науці.

Т.зв. парад суверенітетів дав імпульс появі модерних за характером студій у СРСР, а згодом – у суверенних державах, що постали в процесі його розпаду. Суттєвим каталізатором до цього стали етнічні конфлікти, що відбулися в межах колишніх геополітичних кордонів Радянського Союзу. Вони обумовили концентрацію уваги вчених на проблемах конкуренції груп та їхньої безпосередньої боротьби, слугували об'єктом для написання праць нарративного характеру, так і “матеріалом” для теоретичного осмислення мобілізації груп, фаз стрімкого загострення стосунків поміж “чужими”, міжгрупових конфліктів загалом. З-поміж них – дослідження О. Ахієзера [2], О. Здравомислова [25], В. Тішкова [67-68], А. Ямскова [78] та ін. Праці ж, що базуються на зовнішній щодо Росії етнополітичній сфері, як, наприклад, стаття М. Лебедевої [36], чисельно значно поступалися тим, що в якості досліджуваних об'єктів використовували пострадянський простір.

Предтечею виходу російських політологів на якісно новий рівень стало, як і у випадку з іншими, зокрема – українськими, дослідниками, осмислення тих теоретичних положень, що сформульовані вченими Заходу (промовистий приклад – праця Ю. Дунаєвої [20]). Його наслідок – поява розвідок науковців Росії, які присвячувалися націоналізму, (наприклад, дослідження О. Аурова [3]), загальній характеристиці соціальних конфліктів (скажімо, стаття Б. Краснова [33]), їхній психології [17], проблемам конфлікту й консенсусу в історії різних країн, зокрема – США [62] тощо.

Роботи такого характеру слугували своєрідною стартовою позицією для формулювання комплексу концептуальних положень. У цьому контексті показовою є монографія А. Глухової [14] – теоретико-методологічне осмислення дискурсу політичних конфліктів, у т.ч. й етнічних. Серед проблем, які досліджені нею, – методи їх регулювання, головними з яких трактуються компроміс і консенсус [14, с.226-243].

Провідне місце в доробку російських вчених посідає дослідження Г. Солдатовою явища міжетнічної напруги [63]. Виходячи з того, що етнічні кордони, які виникають унаслідок ідентичності й психологічного поділу етнофорами соціуму на “своїх” і “чужих”, функціонують повсякчас, вчена постулювала: міжетнічна напруга охоплює всі етапи міжгрупових суперечностей. При цьому, зауважує вона, “ми не зводимо її до передконфліктного етапу..., напруга – це соціально-психологічна сторона соціальної кризи чи конфлікту” [63, с.15].

Осмислюючи останні, О. Здравомислов означив проблему взаєморозуміння етнічних меншин та більшості. Остання, слушно висновує він,

не є поняттям абсолютним. Поділяючи позицію відомого російського вченого В. Тішкова, він, зважаючи на етнODEMOГРАФІЧНІ фактори в регіонах, де етнONACІОНАЛЬНІ спільноти проживають ареально, а також самооцінку “своїх” і “чужих”, обґрунтовує необхідність ситуативного підходу до визначення поняття “меншина”. Враховуючи етнопсихологічні фактори, О. Здравомислов звертає увагу на важливий аспект: етнічним меншинам властиве оперування монолітними образами домінуючих етнONACІОНАЛЬНИХ спільнот. Це акумулює узагальнюючі кліше, якими етнічні меншини визначають політику центру. Вони, висновує учений, характеризуються передусім негативним етнічним навантаженням [25, с.73-75].

Критерій самооцінки груп, на який звертає увагу О. Здравомислов, широко застосовується й іншими російськими вченими. За М. Саввою, він є тим суб’єктивним чинником, який, поряд із об’єктивними факторами, визначає етнічний статус – закономірний для поліетнічних держав атрибут будь-якої неізолюваної етнONACІОНАЛЬНОЇ спільноти. Важливим висновком вченого у контексті міжетнічної взаємодії, є констатація ним взаємозв’язку статусу й ідеології груп [59, с.141-142].

Загалом пострадянська історіографія міжгрупового інтеракціонізму репрезентує різні напрями його теоретичного осмислення. Вона, окрім вищеназваних, включає проблеми основоположної для взаємодії етнONACІОНАЛЬНИХ спільнот дихотомії “ми – вони” [77], етнопсихології [50], політичної культури й етнокультурних міжгрупових контактів [6; 24; 70], місця міфів у ідеології політичних акторів [75] тощо.

Різновекторність досліджень характерна й українській етнополітології. Її інтеграцію в теоретичний дискурс Заходу, власне – знаходження в ньому, в академічному й навчально-методичному ракурсах уособлюють праці О. Майбороди й О. Антонюка [1; 39]. Монографія першого – масштабний аналіз європейської та американської етнополітичної думки, друга – чи не перший в Україні навчальний посібник з етнополітики. В 2006 р. з’явився навчальний посібник з етнології М. Юрія, який з поміж іншого розкрив різні підходи теорії етнокультурної взаємодії [76, с. 271-274].

У сучасних вітчизняних студіях міжетнічної взаємодії визначилися три підходи: перший – історичний, який фокусує увагу на співіснуванні груп у час еволюції етнікосів і політичних інститутів; культурологічний і соціопсихологічний [32, с.49-51]. Взаємодоповнюючи один одного, вони формують ті теоретико-методологічні принципи, які сприяють комплексному аналізу міжгрупового інтеракціонізму.

Своєрідною предтечею формуванню названих підходів слугувало зосередження уваги українських вчених на вивченні історії етнічних меншин, що припало на середину 1990-х рр. [32, с.62]. Модерне об’єкт-предметне поле стало передумовою виникнення ретроспективного напрямку в дослідженнях етнополітичних процесів. Цей тематичний ком-

плекс сформувався завдяки студіям, які присвячені аналізу місця й ролі поляків (О. Калакура), німців (О. Сулименко), кримських татар (Ю. Зінченко) та інших спільнот в етнополітичних процесах [54, с.242-244]. Загальна картина цього доробку відображена в монографії О. Рафальського [56].

Особливістю української етнополітологічної думки є те, що розроблені її представниками теоретичні положення є сукупністю праць двох поколінь – тих сучасників 1918-1939 рр., які проживали поза геополітичним кордоном СРСР, і тими вченими, які розпочали етнополітичні студії в час горбачовської “перебудови”. Своєрідний місток між ними символізує перевидання праць О. Бочковського й В. Старосольського [6; 64], що здійснено наприкінці 1990-х рр.

Їхній науковий доробок суттєво відрізняється від праць інших сучасників. Це зумовлено тим, що більшість публікацій, які з’явилися в період між двома світовими війнами й стосуються етнополітичних проблем, були своєрідною реакцією українців на реалії, в яких опинилася етнонація. В. Левинський з цього приводу в 1936 р. писав: “Наша доба – доба політичного українства. Вона різниться основно від попередньої тим, що висунула на дневний порядок життя українського народу боротьбу за національно-політичне визволення...” [35, с.10].

Це завдання, зрозуміло, прочитуються у працях теоретиків. О. Бочковський, наприклад, навесні 1918 р. опублікував статтю, в якій аналізував етапи етнополітичного ренесансу тих груп, “...котрих стара історія уважала вже мерцями на все [7, с.339]”. Етнічне пробудження, еволюція українства в етнонацію, з одного боку, необхідність подолання тиску й опору цьому процесу зовнішнього середовища, з другого, визначають дискурс міжетнічної взаємодії в ідейно-політичній спадщині Ю. Вассіяна [10, с.69-70].

Загалом етнополітична мобілізація, яка в політичному лексиконі 1920-х рр. трактувалася результатом “розумової волі”, “самовиховання” тощо [13, с.20], – одна з проблем, яка виступає наскрізною для суспільно-політичної думки українців міжвоєнної доби. При цьому їхній рух за державність нерідко прочитувався як взаємопов’язаний із проблемою зовнішнього / внутрішнього колоніалізму: “...коли наспівала історична нагода збудувати власну державу, власну національно-політичну організацію, те завжди треба було робити озброєною рукою, маючи проти себе не тільки недавніх політичних панів, але й незацікавлених досі сусідів, що... намагалися здобути собі при тій нагоді коли не великі політичні, то бодай господарські впливи” [12, с.4-5].

Серед проблем, на яких концентрували увагу українські політики в 1918-1939 рр., – етнодемографічна. Вона слугувала містком для постановки питання, з одного боку, про характер сепаратистських рухів, з другого – автономію як засіб захисту інтересів груп. Їхня суспільна значимість визначалася тим, що “всі новоутворені держави за виїмком Ес-

тонії, – стверджував у 1932 р. В. Целевич, – намагаються стати однородними під національним оглядом державами...” [72, с.1]. Така етнополітика, в свою чергу, спонукала до дослідження прав етнічних меншин у тодішньому міжнародному праві [38; 51].

Суспільні реалії спонукали українських учених і громадських діячів трактувати функціональну роль держав як засіб для реалізації ними інтересів домінуючих груп [64, с.101]. Таке їх розуміння – передумова для аналізу діяльності влади не в якості незалежного арбітра, а виразника волі тієї етнонації, що здобула/контролює дефіцитні ресурси.

Серед теоретичних гіпотез, які сформульовані сучасниками 1918-1939 рр., – твердження про природність міжгрупових конфліктів. Це особливо чітко простежується в роботах тих, хто сповідував праворадикальні погляди [4, с.26]. Відтак – висновок про взаємозв'язок етнічної однорідності населення та внутрішньої консолідації держав [11, с.17].

Відповідь на питання про причини міжетнічних суперечностей і конфліктів сучасників досліджуваних подій на загал не відрізняються від тих, які обстоюють сучасні вчені. За М. Сціборським, наприклад, вони є наслідком зіткнення інтересів груп, які сфокусовані в їхніх націоналізмах. Винятки – “...коли дана національна ідея та її інтереси не можуть протиставитися іншим (тоді вони улягають чужій силі...), або коли між ними немає безпосередньої спірної стичності...” [65, с.78]. В цьому випадку, твердить М. Сціборський, згода може бути досягнена на принципах взаємного егоїзму або ж вшануванні сили третьої сторони [65, с.78]. Конфліктологічне поле визначалося теоретиками 1930-х рр. не тільки як результат конкуренції за дефіцитні ресурси, але й трактувалося похідним етнопсихологічних факторів (згідно, Н. Григоріва, скажімо, слава однієї етнонації зростає на ганьбі іншої [15, с.53]).

Серед проблем, які досліджувалися в міжвоєнний період представниками української суспільно-політичної й наукової думки, – питання українського міфу й окремі аспекти етнопсихології [53, с.16-19; 60, с.12-13], гармонізації взаємин груп у регіонах з етнічно гетерогенним населенням, цілі суб'єктів етнополітичних процесів [53, с.101; 73, с.37-38; 69], типології націоналізмів [18] тощо. Водночас праці Д. Донцова, М. Сціборського, як і інших українських громадсько-політичних діячів та етнічних лідерів [10; 19; 65], можуть розглядатися як репрезентативні джерела, що відображають їхню ідейно-політичну реакцію на дискримінацію групи “чужими”.

Теоретичні дослідження сучасної української етнополітології хоча й демонструють окремі паралелізми з студіями 1918-1939 рр., проте суттєво відрізняються від них своїм когнітивним дискурсом. Це зумовлено успадкуванням як доробку попередників, так і теоретиків Заходу другої половини ХХ ст.

Наслідком порівняно швидкого осягнення й застосування концепцій останніх стало формування прикладного категоріального апарату.

Окремі його дефініції, щоправда, приблизно до кінця 1990-х рр. викликали полеміку серед науковців. Розбіжності в трактуванні простежувалися, зокрема, щодо терміну “нація-держава”. Враховуючи те, що він поєднує різні категорії (етнічну й політичну), частина українських вчених заперечувала слухність його застосування в етнополітологічних студіях. Тим часом інші, наприклад О. Майборода, вважали правомірним оперування цією дефініцією за аналогією до суспільствознавчих студій: у розумінні “державна нація” [52, с.174]. Ми поділяємо таку точку зору, а відтак трактуємо термін “нація-держава” для означення тих етнопонаціональних спільнот, які володіють дефіцитними ресурсами.

Для української етнополітології кінця 1990-х рр. комплексне вивчення міжетнічної взаємодії в розмаїтті її структурних компонентів ще не було характерним. Це зумовлено об’єктивним фактором, адже після краху СРСР дискурс міжетнічної взаємодії, як і дослідження її реалій у широкому суб’єктному спектрі (зосередження уваги на тих етнопонаціональних спільнотах, які раніше залишалися поза дослідницьким об’єктом, – німці, кримські татари, євреї, роми та ін.), фактично означало не подальший розвиток цієї науки, а де-факто – її створення [32, с.44]. Серед вчених, які розробляли різноманітні проблеми, що пов’язані з історією етнічних меншин та їхньою взаємодією з “іншими”, назвемо імена І. Монолатія [46-47], М. Бармака [5], О. Іващенко та Ю. Поліщука [26], В. Меламеда [44], П. Григориченка [15]. Це далеко не повний перелік імен тих дослідників, хто розробляв вищезначену тематику в Україні наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр.

Характер політичних процесів початку 1990-х рр. зумовив зосередження особливої уваги вчених на проблемі становлення Української держави, формування її етнополітики. Паралельно по-новому осмислювалися ті окремі аспекти, які формують теоретичний пакет інтераціоналізму. Прикладом такого комплексного аналізу є робота В. Євтуха [22].

Серед досліджуваних українськими вченими проблем – дискурс міжетнічної соціокультурної дистанції. Його осягненню були присвячені роботи К. Мальцевої [40], Н. Моренець [48], Л. Ляпіної [37], Т. Татаренко [66]. Остання обстоює позицію, згідно якої простір між “ми” й “вони” виникає як результат статусної організації соціуму, а етнокультурні характеристики груп, завдяки домінуванню внутрішньої комунікації над міжетнічною, обумовлюють дистанціювання “своїх” і “чужих”, їхній етноізоляціонізм [66, с. 126]. Соціокультурний простір вчена пропонувала розглядати, “...як територіальне співвідношення соціальних одиниць, що взаємодіють і розвиваються, мають культурну специфіку і певну форму організації” [66, с.126-127].

Одна з досліджуваних науковцями України проблем – етнопонаціональна свідомість. Різні її аспекти, як-от формування подвійної ідентичності, останньої як фактору політичної культури, проблеми самоіденти-

фікації й самовизначення тощо досліджено в працях І. Кресіної [34], Л. Нагорної [49], С. Римаренка [57], М. Шульги [74], П. Бублика [9].

Вивчаючи різні прояви етнічної політики, окремі вчені фокусували увагу на проблемі етнополітичної поведінки. Значиме місце серед таких праць посіла стаття О. Картунова, який проаналізував процес політизації етнічностей, виникнення етнонацій, їхній вихід на політичну арену в якості самостійних політичних сил [28]. Натомість О. Майборода визначив форми етнополітичної поведінки (наприклад, автономізм, акультурація, ізоляціонізм, сепаратизм) та її характер (агресивний, конформістський та ін.). При цьому вчений оперував дефініцією етноповедінки в якості своєрідного цільного репрезентативного модуля, дія якого ілюструється в різних політичних ситуаціях [39, с.44, 166-167].

Як свідчить доробок вітчизняних учених, їхнім своєрідним об'єктом епіцентром виступає теоретичне осмислення конфлікту як однієї з форм прояву етнічної політики. Ця проблема розробляється в працях В. Євтуха [23], В. Котигоренко [31], Ю. Мацієвського [42] та інших учених (напр., Г. Перепелиці [55, с.45-70]). Найпопулярнішим підходом, що застосовувався ними, є аналітично-описовий, який базується на порівнянні різних типів конфліктів [43, с.120].

Здобутком таких студій стала розробка типології останніх. Широку амплітуду контroversій цієї особливої форми міжетнічної взаємодії відображено в монографії В. Котигоренка [31, с.58-88]. Він, як і інші українські вчені, трактував етнічний конфлікт особливим типом конфлікту суспільного [31, с.74].

Його осягнення спонукало В. Євтуха сформулювати гіпотезу стосовно слушності оперування терміном міжетнічний конфлікт. Учений звертав увагу на те, що він конкретизує учасників боротьби – етнонаціональні спільноти, тим часом як дефініція “етнічний конфлікт” лише означає особливість тієї ситуації, в якій відбувається взаємодія [23, с.182].

Дослідження суспільних конфліктів призвело до розробки їх структури [23, с.196-201]. Водночас осмислення цієї форми взаємодії означилося розбіжностями поглядів учених у трактуванні сутності конкуренції груп. В. Євтух трактував її як ту форму, в якій здебільшого відбуваються конфлікти [23, с.196]. Натомість Ю. Мацієвський, у залежності від застосування в інтеракціях методів насильства, поняття “конфлікту” й “конкуренції” розмежує. Їх відсутність/наявність, стверджував він, – головний критерій, який відрізняє конфлікт від конкуренції [43, с.117]. Відтак остання, згідно з Ю. Мацієвським, характеризується застосуванням формалізованих законом методів змагання за здобуття влади [43, с.117-118], конфлікту ж властиве застосування насильства.

Концентрація уваги на вивченні міжетнічних конфліктів супроводжувалося з'ясуванням шляхів вирішення суперечностей “чужих”, запобігання ескалації їхньої взаємодії та врегулювання конфліктів груп [21; 23, с.201-209; 27; 41, с.222-225]. Такі дослідження постали в одному ря-

ду з працями, що присвячені питанням забезпечення та захисту прав етнічних меншин [45; 61].

Серед досліджуваних українськими вченими проблем – співвідношення етнонаціональних спільнот та держави, логіка принципу самовизначення етнонацій та суперечності його практичного втілення, інститут національно-персональної автономії як засіб врегулювання суперечностей між останньою й етнічними меншинами, формування політичної нації й проблеми політичної культури [52, с.166-174; 58, с.219-246; 71; 29].

Теоретичний доробок української етнополітології суттєво доповнився працями істориків. Їхній внесок у розробку дослідження міжетнічної взаємодії можна визначити словами Р. Коллінза: “Більшість істориків є певною мірою теоретиками конфлікту з тієї простої причини, що драматичні факти історії, які вони описують, складаються з боротьби, чвар і незгод [30, с.83]”. Наводячи це влучне твердження вченого, ми не ставимо собі за мету проаналізувати в даній розвідці той доробок вітчизняних істориків, котрі в досліджуваній у цій статті період розробляли різні аспекти українсько-польських, українсько-єврейських, єврейсько-польських взаємин та інші етнічні “тандеми” суб’єктів міжетнічного інтераціоналізму.

Отже, десятиліття, що розпочалося з часу етнічного відродження різних спільнот на теренах колишнього СРСР, супроводжувалося осмисленням українськими й російськими вченими суспільних реалій та минаючих в ракурсі етнополітології. При цьому вітчизняні дослідники використовували не тільки теоретичний доробок зарубіжних учених, але й українських громадсько-політичних діячів та науковців міжвоєнного періоду. Як у випадку з Росією, так і Україною зазначене десятиліття стало тим часом, коли в двох державах сформувалося розмаїте тематичне поле етнополітології.

Література:

1. Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.В.Антонюк. – К.: МАУП, 2005. – 432 с.
2. Ахиезер А. Культурные основы этнических конфликтов / А.Ахиезер // Общественные науки и современность. – 1994. – №4. – С. 115-125.
3. Ауров А. Национализм в истории и концепциях / А.Ауров // Свободная мысль. – 2004. – №11. – С. 158-163.
4. Бабій О. За що борються націоналісти, комуністи й соціалісти? / О. Бабій. – Львів, 1937. – 32 с.
5. Бармак М. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796-1914 рр.) / М.Бармак. – Тернопіль, 1999. – 208 с.
6. Бобкова М. С. Межкультурный диалог в историческом контексте / М.С.Бобкова // Новая и новейшая история. – 2005. – №1. – С. 93-101.
7. Бочковський О. Вступ до націології / О.Бочковський. – К.: Генеза, 1998. – 144 с.

8. Бочковський О. Національна справа / О.Бочковський // Вісник політики, літератури й життя. – 1918. – Ч.22. – С. 339-340.
9. Бублик П. Ідентичність як фактор політичної культури / П.Бублик // Людина і політика. – 2004. – №2. – С. 62-67.
10. Вассиян Ю. Ідеологічні основи українського націоналізму / Ю.Вассиян // Розбудова нації. – 1929. – Ч.3-4. – С. 65-77.
11. Вірлий І. За могутність! / І.Вірлий. – Львів, 1936. – 32 с.
12. Воїн П. Соціальне / П.Воїн. – Львів, 1936. – 32 с.
13. Галущинський М. Одиниця і громада / М.Галущинський. – Львів, 1921. – 23 с.
14. Глухова А.В. Политические конфликты: основания, типология, динамика (теоретико-методологический анализ) / А.В.Глухова. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 280 с.
15. Григориченко П. Забытый тысячелетний геноцид / П.Григориченко // Міжнаціональна злагода: спільне минуле – спільне майбутнє (проблеми вшанування пам'яті жертв трагедії етносів України). – К., 2002. – С. 79-83.
16. Григоріїв Н. Що таке держава? (Соціологічне розуміння держави) / Н.Григоріїв. – Прага-Львів, 1938. – 62 с.
17. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н.В.Гришина. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
18. Два листи В. Липинського до молоді // Поступ. – 1927. – Ч.1-2. – С. 11-16.
19. Донцов Д. Націоналізм / Д.Донцов. – Львів: Нове життя, 1926. – 255с., IX.
20. Дунаева Ю.В. Проблемы национализма и этнической идентичности в странах Центрально-Восточной Европы (Обзор) / Ю.В.Дунаева // Политическая наука. – 2002. – №4. – С. 138-159.
21. Євтух В.Б. Досвід вирішення етнопонаціональних проблем: концептуальні засади і практичні заходи / В.Б.Євтух // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / Під загальною редакцією Ю.Тищенко. – К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. – С. 13-36.
22. Міжетнічна взаємодія / В.Б.Євтух., В.П.Трощинський, К.Ю.Галушко та ін. // Етносоціологія: терміни та поняття. – К.: Видавництво УАННП “Фенікс”, 2003. – С. 144-149.
23. Міжетнічний конфлікт у суспільному розвитку поліетнічних країн / В.Євтух, О.Майборода, Р.Чілачаєва, Т.Пилипенко та ін.// Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві. – К.: Фонд “Європа ХХІ”, 2002. – С. 182-210.
24. Завершинский К.Ф. Когнитивные основания политической культуры: опыт методологической рефлексии / К.Ф.Завершинский // Политические исследования. – 2002. – №3. – С. 19-30.
25. Здравомыслов А.Г. Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве / А.Г.Здравомыслов. – М.: Аспект-Пресс, 1996. – 286 с.

26. Іващенко О.М. Євреї Волині: кінець XVIII – початок XX століття / О.М.Іващенко, Ю.М.Поліщук . – Житомир: Волинь, 1998. – 192 с.
27. Картунова О.О. Національні й міжнародні виміри запобігання ескалації та врегулювання етнополітичних конфліктів / О.О.Картунова // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 1999. – Вип.2. – С. 29-37.
28. Картунов О. Політизація етнічності: характер, умови, результати / О.Картунов // Наукові записки. Збірник. – К.: ІПіЕНД, 1998. – Сер. “Політологія і етнологія”. – Вип.6. – С. 12-20.
29. Кокорська О.І. Політична культура: теоретико-методологічні проблеми / О.І.Кокорська, В.Ф.Кокорський // Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Т.20. Політичні науки. – К., 2002. – С. 24-28.
30. Коллінз Р. Теорія конфлікту в сучасній макроісторичній соціології / Р.Коллінз // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – №6. – С. 81-98.
31. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт / В.О.Котигоренко. – К.: Світогляд, 2004. – 772 с.
32. Українська етнополітологія: становлення, теоретико-методологічні засади / В.Котигоренко, О.Майборода, Л.Нагорна, Л.Шкляр // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? Збірник. – К.: ІПіЕНД, 2002. – С. 13-84.
33. Краснов Б.И. Конфликты в обществе / Б.И.Краснов // Социально-политический журнал. – 1992. – №6-7. – С. 14-22.
34. Кресіна І.О. Подвійна етнонаціональна свідомість як феномен поліетнічних держав / І.О.Кресіна // Етноси України. Етнополітика: освіта та культура. – 2000. – С. 30-34.
35. Левинський В. Ідеолог фашизму. Замітки до ідеології Дмитра Донцова / В. Левинський. – Львів, 1936. – 38 с.
36. Лебедева М. Межэтнические конфликты на рубеже веков (методологический аспект) / М.Лебедева // Международная экономика и международные отношения. – 2000. – №5. – С. 31-39.
37. Ляпіна Л.А. Основні параметри та суб’єктивні ознаки етносоціального простору України / Л.А.Ляпіна // Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії / Матеріали I Всеукраїнської наукової конференції. – Луганськ: СНУ, 2001. – С. 177-180.
38. Мандрика М. Національні меншості в міжнародному праві / М.Мандрика. – Прага, 1926. – 44 с.
39. Майборода А.Н. Теория этнополитики в западном обществоведении: структура и принципы исследования / А.Н.Майборода. – К.: Наукова думка, 1993. – 226 с.
40. Мальцева К.С. Опозиція „своє/чуже” як культурна універсалія / К.С.Мальцева // Наукові записки Національного університету „Києво-Могилянська Академія”. Т.20-21 / Сер. Теорія та історія культури. – 2002. – С. 6-9.

41. Маруховська О. Врегулювання етнополітичних конфліктів: наука чи мистецтво? / О.Маруховська // Віче. – 1998. – №1. – С. 12-23.
42. Мацієвський Ю. До питання визначення та типології етнічного конфлікту / Ю.Мацієвський // Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць. – Т.ІІІ. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 78-84.
43. Мацієвський Ю. Теоретичні аспекти аналізу суспільних конфліктів: множинність концептуальних підходів / Ю.Мацієвський // Людина і політика. – 2004. – №3. – С. 115-129.
44. Меламед В.М. Евреи во Львові (XIII – першая половина XX века). События, общество, люди / В.М.Меламед. – Львов: ТЕКОП, 1994. – 263 с.
45. Мишловська О. Правові та інституційні засади вирішення проблем національних меншин: європейський досвід / О.Мишловська // Магістеріум. Політичні студії. – К., 2002. – С. 87-92.
46. Монолатій І. Жити і давати жити іншим. Німецький дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери: Монографія / І.Монолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – 160 с.
47. Монолатій І. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Монографія / І.Монолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007. – 280 с.
48. Моренець Н. В. Образ “іншого” – від первинного нарцисизму до аргументу ідеологічної риторики / Н.В.Моренець // Наукові записки Національного університету “Киево-Могилянська Академія”. Т.20-21 / Сер. Теорія та історія культури. – 2002. – С. 10-16.
49. Нагорна Л. П. Українська етнонація: криза ідентичності / Л.П.Нагорна // Національна інтеграція в полікультурному суспільстві: український досвід 1991-2000 років / Збірник. Відпов. ред. І.Ф.Курас, О.М.Майборода. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2002. – С. 45-61.
50. Налчаджян А.А. Этнопсихология; 2-е изд. / А.А.Налчаджян. – СПб.: Питер, 2004. – 381 с.
51. Олесницький Я. Права меншостей (Нарис міжнародного права) / Я. Олесницький // Діло. – 1923, 18 вересня. – С. 2.
52. Онищенко І.Г. Етно- та націогенез в Україні (Етнополітологічний аналіз): Монографія / І.Г.Онищенко. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 240 с.
53. Орлик М. Ідея і Чин України / М.Орлик. – К.: Українська видавнича спілка, 2001. – 216 с.
54. Пачук М. Національні меншини як об’єкт етнополітичних досліджень / М.Панчук, О.Калакура // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? Збірник. – К.: ІПіЕНД, 2002. – С. 239-252.
55. Перепелиця Г.М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи / Г.М.Перепелиця. – К.: Стилос – ПЦ “Фоліант”, 2003. – 256 с.
56. Рафальський О. Національні меншини України у XX столітті: Історіографічний нарис / О. Рафальський. – К.: Полнос, 2000. – 447 с.

57. Римаренко С.А. Типология процессов национального самоопределения / С.А.Римаренко // *Общественные науки и современность*. – 1999. – №2. – С. 66-74.
58. Римаренко Ю.І. Національний розвій України: проблеми і перспективи / Ю.І.Римаренко. – К.: Юрінком, 1995. – 272 с.
59. Савва М.В. Этнический статус в идеологии и политике / М.В.Савва // *Политические исследования*. – 1999. – №4. – С. 141-147.
60. Самчук У. Ідейні мотиви моєї творчості. – Інститут літератури НАН України. Відділ рукописів, ф.195, спр.87, с.1-42.
61. Семьоркіна О. Дослідження чинного законодавства України у сфері забезпечення прав національних меншин та народів / О.Семьоркіна; Під загальною редакцією Ю. Тищенко // *Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду*. – К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. – С. 169-187.
62. Согрин В.В. Конфликт и консенсус в американской истории / В.В.Согрин // *Новая и новейшая история*. – 2003. – №3. – С. 29-47.
63. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности / Г.У.Солдатова. – М.: Смысл, 1998. – 386 с.
64. Старосольський В.Й. Теорія нації / В.Й.Старосольський; Передм. І.О.Кресіної / В.Й.Старосольський. – Нью-Йорк; Київ: Наук. т-во ім. Т. Шевченка: Вища шк., 1998. – XL, 157 с.
65. Сціборський М. Націократія / М.Сціборський. – Париж, 1935. – 121 с.
66. Татаренко Т. До питання про визначення міжетнічної соціокультурної дистанції / Т.Татаренко // *Наукові записки / Збірник*. – К.: ІПіЕНД, 2002 / Сер. “Політологія і етнологія”. – Вип.21. – С. 125-132.
67. Тишков В.А. Этнология и политика. Научная публицистика / В.А.Тишков. – М.: Наука, 2001. – 240 с.
68. Тишков В.А. Федерализм в национальном и многонациональном государстве / В.А.Тишков // *Межнациональные отношения в России и СНГ. Семинар Московского Центра Карнеги. Выпуск 2: доклады 1994-1995 гг.* / Под ред. Г.Бордюгова и П.Гобла. – М.: АИРО-XX, 1995. – С. 157-172.
69. Томашівський С. Десять літ українського питання в Польщі. Переклад стенограми відчиту улажденного “Інститутом дослідів національних справ” у Варшаві 14.IV.1929 / С.Томашівський. – Львів, 1929. – 46 с.
70. Тощенко Ж.Т. Националистические амбиции – препятствие на пути к толерантности / Ж.Т.Тощенко; *Общ. ред. М. П. Мчедлова* // *Толерантность*. – М.: Республика, 2004. – С. 142-175.
71. Устименко В. Національно-персональна автономія: теорія, історія, практика / В.Устименко // *Наукові записки. Збірник. Серія “Політологія і етнологія”*. – К., 1998. – Вип.5. – С. 104-113.
72. Целевич В. Держава і нація / В.Целевич // *Новий час*. – 1932, 6 березня. – С. 1.

73. Целевич В. Нарід, нація, держава / В.Целевич. – Львів, 1934. – 116 с.
74. Шульга Н.А. Этническая самоидентификация личности / Н.А.Шульга. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. – 200 с.
75. Щербаков А.Е. Место мифа в политической идеологии / А.Е.Щербаков // Политические исследования. – 2003. – №4. – С. 175-180.
76. Юрій М.Ф. Етнологія: Навчальний посібник / М.Ф.Юрій. – К.: Дніпро, 2006. – 360 с.
77. Якимович А.К. “Свой”-“чужой” в системе культуры / А.К.Якимович // Вопросы философии. – 2003. – №4. – С. 48-60.
78. Ямсков А. Межнациональные конфликты в Закавказье: предпосылки возникновения и тенденции развития / А.Ямсков // Политические исследования. – 1991. – №2. – С. 75-85.

Стаття надійшла до редакційної колегії 4.09.2013 р.

Рекомендовано до друку докт.політ.наук, професором Монолатієм І.С., докт.політ.наук, доцентом Гулаєм В.В. (Львів)

ETHNO-POLITICAL DISCOURSE OF INTER-ETHNIC INTERACTION IN INTERPRETING OF UKRAINIAN AND RUSSIAN SCIENTISTS: COMMON REVIEW

M. M. Gon

*Rivne state humanitarian university;
S. Bandery str. 12, Rivne 33027;
ph. (03622)26-94-20; e-mail: gon_66@mail.ru*

The article determines the main research vectors that formed in Russian and Ukrainian ethno-political science in the end of 1980th – in the first half of 1990th. The author interprets this period like that, when was beginning of ethno-political science in two sovereign states, identifies main thematic areas of research, which were formed in that time, gives some works that have appeared in the two countries over the period.

Key words: “Our” and “Others”, interethnic interaction, ethnic minority, research.